

TEMA

Svjetske putospisateljice

Jamaica Kincaid, ili problem vlastitog pogleda

U novom prilogu iz serije „Svjetske putospisateljice“, Lora Tomaš piše o karipskome moru. Učinio mu se kao prazna ploča. Svijet bez povijesti, bez svijesti o sebi, svijet gdje se ništa od značaja nikada nije odvilo – do tog trenutka, naime. Sve je bilo novo, krajnje neočekivano smjeru: inače izazovna autorica s vlastitom kolonijalnom popudbinom te znanstvenom i aktivističkom pozadinom u pitanjima kolonijalizma, identiteta i različitih vidova eksploatacije očituje neočekivane slijepe pri književnom susretu s nepalskim Drugim. Najednom se na njenom portretu naziru nepropusne naočale kolonizatora

Lora Tomaš

14. prosinca 2022.

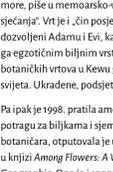

Da bi neometano mogla pisati o sebi i svojoj obitelji, autorica nije samo smislila pseudonim, već je 1973. službeno promijenila ime. Htjela je da ono predstavlja ujedno i njezin dio svijeta (Jamaica) i britansku baštinu (Kincaid). U razdoblju od 1976. do 1996. bila je prvo novinarka a potom i kolumnistica časopisa The New Yorker. Postala je i nagrađivana književnica koja objavljuje u raznim žanrovima, meni posebno zanimljiva zbog svoga putopisno-vrtlarskog dijela opusa uvelike inspirirana njezinim vrtom u Vermontu, njezinoj bazi. Kad nije ondje, Kincaid je profesorica afričkih i afroameričkih studija na Harvardu

Kad je Kolombo 1492 „otkrio“ Novi svijet (godinu kasnije i njezinu rodnu Antiguu, otok u Karipskome moru), učinio mu se kao prazna ploča. Svijet bez povijesti, bez svijesti o sebi, svijet gdje se ništa od značaja nikada nije odvilo – do tog trenutka, naime. Sve je bilo novo, krajnje neočekivo: Kolombo nikada nije vidio ništa slično. Uostalom, mislio je da je negdje drugdje. Krajnje dezorijentiran i dječje nezreo, voden željom da posjedeju, stao je imenovati i imenovati, sve živo i neživo, piše književnica Jamaica Kincaid u svojem eseu *In History* iz 2001. Jer, da bi se nešto spoznalo, prvo se mora imenovati? Točnije bi bilo reći: preimenovati.

Kincaid je autorica dobro upućena u važnosti imena i samoodređenja. Rođena 1949. kao Elaine Potter Richardson na tad još britanskoj Antigui (prvi britanski doseljenici na otok su stigli 1632.), sa šesnaest je godina na nagovor majke otplovila za New York. Dogovor je bio da će raditi kao *au pair* i dati novac kući. Ali Elaine je imala i vlastite planove, uglavnom vezane uz književnosti i umjetnosti općenito. Kao nekou vstu prvoga autorskog poteza i da bi neometano mogla pisati o sebi i svojoj obitelji, nije samo smislila pseudonim, već je 1973. službeno promijenila ime. Htjela je da ono predstavlja ujedno i njezin dio svijeta (Jamaica) i britansku baštinu (Kincaid). U razdoblju od 1976. do 1996. bila je prvo novinarka a potom i kolumnistica časopisa *The New Yorker*. Postala je i nagrađivana književnica koja objavljuje u raznim žanrovima, meni posebno zanimljiva zbog svoga putopisno-vrtlarskog dijela opusa uvelike inspirirana njezinim vrtom u Vermontu, njezinoj bazi. Kad nije ondje, Kincaid je profesorica afričkih i afroameričkih studija na Harvardu.

Vrt kao (privatni) kolonijalni projekt

Kincaid sam prvi put čitala prije desetak godina, na početku svoje faze ženskog putopisa i knjiga o vrtlarstvu / botanici. Ovo potonje kao kompenzacija za ono prethodno, za činjenicu da posjedujem samo jednu jedinu biljku, plastičnu lavandulu koju sam zatekla u stanu kad sam uselila prije nekoliko godina. Netko ju je ondje ostavio i ja je nisam bacila jer je vjerna kopija prave i ne moram birnuti hoće li useneti kad me dugo nema – dovoljno ju je jednom mjesečno istuširati da se sklone prašina. Svojim stovanim biljem, svojim vrtom, Kincaid se počela baviti nakon što je postala majka, u isto vrijeme čitajući o španjolskom osvajanju Meksika. Vrt je na kraju aranzirala tako da podsjeća na mapu Karipskog otočja i okolno more, piše u memoarsko-vrtlarskoj prozi *My Garden* (Book) iz 1999. Vrt je za nju „svežba iz sjećanja“. Vrt je i „zin posjedovanja“, imenovanja. Jedno i drugo činovi su nastila prvi put dozvoljeni Adamu i Evi, kaže. Njegovati vrt stoga znači kolonizirati vlastiti kutak svijeta, ispučiti ga egzotičnim biljnim vrstama pretvara ga pak u pravi mali raj, a dvorišta u inačice Kraljevskih botaničkih vrtova u Kewu gdje su, u jeku Britanskog Carstva, završavale biljke sakupljene diljem svijeta. Ukradene, podsjetila bi Kincaid.

Pa ipak je 1998. pratila američkog botaničara, svog prijatelja Daniela Hinkleya i još neke druge u potragu za biljkama i sjemenjem u Kinu. Dvije godine kasnije, s Hinkleyjem i još dvoje botaničara, otputovala je u Nepal tražeći biljke za vojmontski vrt. Potonju ekspediciju opisala je u knjizi *Among Flowers: A Walk in the Himalaya* koju je, 2005., objavilo Društvo National Geographic. Ono je i sponsoriralo put. Knjiga je opremljena zemljovidom istočnog Nepala i terenskim fotografijama autorice i lokalnog stanovništva. Tonom i opsesivno-kompulzivnim opisima biljaka i krajolika u kojima rastu prilično prati slične viktorijanske tekstove: dnevnik i putopise, poput onog britanske botaničke slikarice Marianne North. S njima dijeli i ovlašten, pomalo frivolno tretiranje političko-društvenih realiteta u kojima se zatekla – konflikt između monarhije i maosta.

Njegovati vrt stoga znači kolonizirati vlastiti kutak svijeta; ispučiti ga egzotičnim biljnim vrstama pretvara ga pak u pravi mali raj, a dvorišta u inačice Kraljevskih botaničkih vrtova u Kewu gdje su, u jeku Britanskog Carstva, završavale biljke sakupljene diljem svijeta. Ukradene, podsjetila bi Kincaid

Tjeskoba i taksonomija

Kincaid zna sve o žanrovima, prethodnicima, kontekstima. Njezina je imitacija namjerna ili to uopće nije. Prvih dana u Kathmanduu, krećući se turističkom četvrti koja je ishodišna točka svih ekspedicija a krajnja onima koji više vole hedonistička opuštanja – kulturnim dakle Thamelom – Kincaid sviskoa promatra europske turiste (misleći pritom valjda i na one davno raseljene Europljanje). Oni samo izgledaju siromašno i zapušteno, kaže, jer si to mogu priuštiti. Oni nemaju pravi razlog da budu ondje. Njezin prijatelj Dan također je porijeklom Europljanin, ali dan je botaničar. Dan je ondje zbog biljaka; ona je ondje s Danom. Ona je jedna od povlaštenih, ali je i iznimka. Ona se lako može poistovjetiti i sa siromašnim Nepalcima koje promatra s prozora hotela, veli.

Siromašni Nepalci njihovo su putovanje omogućili i olakšali, učinili ga svojevrsnim užitkom, priznaje Kincaid. „Bio je tu Kuhar; njegovo je pravo ime bilo teško izgovoriti“, piše, „nisam to mogla onda, a ne mogu ni sada. Bio je tu i njegov pomoćnik, ali zvali smo ga ‘Stol’; i sjećam ga se kao ‘Stola’ jer bi nosio stol i četiri stolice na kojima bismo sjedili za doručkom i večerom. Bio je tu još jedan muškarac koji je pomagao sa svime što se ticalo kuhinje, kojemu također nisam mogla upamtiti ime, ali svi smo ga na kraju zvali ‘Volim Te’, jer me našega drugoga zajedničkog dana čuo kad sam sinu, Haroldu, nakon dugog razgovora preko satelitskog telefona rekla, ‘volim te’, a kad me nakon toga vidio, pospridno je ponovio, ‘volim te’, i svi smo se – Sue, Bleddyn, Dan, i ja – nato jako nasmijali.“

Dodaje da je bio veoma zgodan muškarac. Jednom je zavezao svileni šal oko glave zategnuvši ga pod bradom kao viktorijanski šešir (stanovnici južne Azije je često ovako vezu šalove preko ušiju kad zablada). Izgledao je kao azijska Judy Garland, kaže Kincaid. „Ali Judy Garland ili ne, nikako mi nismo mogli upamtiti pravo ime, i uvijek je za nas ostao ‘Volim Te’“. Zapamtiti nije mogla ni izraz kojim su je stalno pozdravljali, *namaste*, u knjizi pogrešno transkribiran. No bilo je u ekspediciji nekih nepalskih nosača, čija su imena ipak zabilježena.

Ona je jedna od povlaštenih, ali je i iznimka. Ona se lako može poistovjetiti i sa siromašnim Nepalcima koje promatra s prozora hotela, veli

Mogućnost slijepe pjege

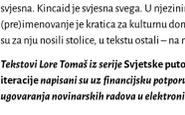
Ništa od toga „nije odraz odnosa između moći i onih koji je nemaju“, kaže, već odraz njezine „vlastite tjeskobe, vlastite nelagodae, vlastita osjećaja *ennuija*, vlastite krhkosti.“

Kronologiju ili porijeklo ovog pojašnjenja ne saznajemo, ali činjenica je da dio knjige isključuje mogućnost slijepe pjege, kakve momentalne opsjednutosti žanrom ili diskursom. Misao je to u tekstu koja je preživjela svako uređivanje i naknadno promišljanje, ali nije ništa značajno promijenila na razini spornog ulomka. Nepalcima nisu dodijeljena ni književna imena s kakvog popisa jednoosložnih nepalskih muških imena dostupnih na Internetu. Kuhar je ostao Kuhar bez obzira što se autorica svakom malo detaljno osvrće na obroke koje im je pripremio.

U svim tipično paradoksalnom stilu, Kincaid je također svjesna da je to odnos moći već ranije uspostavljeno kolonijalnim poretkom. Naziva ga „istočnom nepravdom“, ali nepravdom koja njihovu ekspediciju i omogućuje, barem u pojzveornom obliku. Mogućnost da sagleda pojave iz više kutova ono je što Kincaid čini zanimljivom autoricom, zbog čega sam je prvotno i izabrala za ovu seriju tekstova, misleći da će članak ići u nekom sasvim drugom smjeru. Kincaid je u stanju žestoko kritizirati kolonijalnu upravu, ali se ne usteže primjerice reći da je antigvanska vlada, nakon što je Antigua 1981. stekla neovisnost, korumpirana i nesposobna, da od kolonizatora nije preuzela ni ono što je vrijedilo – inzistiranje na obrazovanju i osjećaju za povijest, makar i lažnu. Ono što čudi jest da Kincaid svoju nepalsku situaciju ne subvertira niti ublažava, već samo perpetuira. Kao što ni Antigua za Kolumba ili Britance nije imala vlastiti identitet, tako su i Nepalci (jer su njihova vlastita imena izvan autoričina razumijevanja i mogućnosti reproduciranja) imenovani na licu mjesta, isključivo relacino, s obzirom na funkciju koju imaju u odnosu na autoricu, ili pak „sretnom“ slučajnošću: njihova su imena generirana anegdotom. Oni su ahistorijski, ne postoje izvan autoričina puta u Nepal, nemaju pravo na samoodređenje unutar teksta; u odnos sa zapadnim botaničarima Nepalci ulaze bez ikakva simboličkog kapitala, vječito deficitarni. Usporedbom s Judy Garland kuharom pomoćniku i rodni je identitet na neki način ispušten otvorenim, nedefiniranim, nestabilnim, jer njegovo vlastito očitovanje po tom pitanju nemamo.

Mogućnost da sagleda pojave iz više kutova ono je što Kincaid čini zanimljivom autoricom, zbog čega sam je prvotno i izabrala za ovu seriju tekstova, misleći da će članak ići u nekom sasvim drugom smjeru

Imperijalna agresija

Za teoretičarke poput Anne McClintock kolonijalni mehanizmi i „imperijska agresija“ usko su vezani uz tjeskobu (prvenstveno od gubitka ili povrede vlastitih granica), odnosno projekciju te tjeskobe. Nepoznato je zemljovidima i imenovanjem valjalo dovesti pod kontrolu, novopronađeni dijelovi svijeta vidljivo su označivani jednim od „europskih fetisa: zastavom, imenom na zemljovidu, kamenom, ili kasnije možda, spomenikom“. Jedan od takvih označivača svakako je i tekst, piše McClintock. U svjetlu svega toga, ulomak iz botaničkog putopisa Jamaica Kincaid može se objasniti strahom od kakve međuklasne / međukastinske / međurasne transgresije u tako intimnim uvjetima kao što je to jednomjesečna ekspedicija čiji su članovi upućeni jedni na druge, okruženi samo divljim krajolicima i maostima. Nemoćnošću ili odbijanjem da se upamte prava imena nepalskih sudionika moguće se takav prelazak granice, takvo mješanje, drži na odstojanju. Mogućih interpretacija ima barem nekoliko; kako bilo, teško je ignorirati ovo mjesto u knjizi i sve njegove izdanke koji se probijaju drugim poglavljima, i osjetljivijim čitateljima i samoj autorici. Ako ni zbog čega drugog, a ono zbog prijenosa raznih nepalskih topotona i, osobito, latinskoga dvojnog nazivlja biljaka, koje je u samom pretpikatu isto (iako vjerojatno nitko osim stručnjaka ne bi primijetio bifaler). Primjerice: *Lindendron tulipifera*, listopadno stablo iz porodice magnolijs. *Daphne bholua*, biljka od koje se izrađuje papir. *Clematis buchananiana*, penjačica čija je stabljika prekrivena zlatnim dlačicama itd. Kao da su kuhar i njegovi pomoćnici manje određeni svojim porijeklom i karakterističnima nego što su to biljke. S druge strane, svih ovih botaničkih bajalica, kao uostalom i vrtova, upravo je ta da odagnaju tjeskobu, tu nelagodu koju nije moguće imenovati. Vrt je, piše Kincaid, način da se prihvatiti ovo neprilivljivo, da se pripitomi, učini ugodnim i poznatim ono *divlje* i *strano*. Nepalci su ovdje ona *divlje* i *strano*.

Kincaid je oduvijek bila opsjednuta pravdom i nepravdom, uvijek su je zanimali odnosi moći, rekla je znanstvenici Moiri Ferguson jednom prilikom, ali ne voli da se njezinu osobnu pridijeva etiketa političkog aktivizma (putem odgovornog ona teži k univerzalnom). Povijesno se Kincaid smješta u poziciju žrtve iako se sama ne osjeća kao takvo; pozicija žrtve dobra je za vježbanje empatije, rekla je, jer uvijek postoje ti ljudi koji ostaju stajajući dok ostali sjede, a u svakom trenutku to možeš biti ti. Kincaid je toga svjesna. Kincaid je svjesna svega. U njezinim djelima, kolonijevnim i znanstvenim, (pre)imenovanje je kvegata za kulturnu dominaciju i kolonizaciju. Pa ipak su njezinim Nepalci, koji su za nju nosili stolice, u tekstu ostali – na nogama.

Tekstovi Lore Tomaš iz serije "Svjetske putospisateljice": počeci, konteksti i suvremene iteracije napisani su uz finansijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem Programa igovaranja novinarskih radova u elektroničnim publikacijama.

Druge tekstove iz serije "Svjetske putospisateljice" pročitajte na sljedećim linkovima: prvi tekst o **putopisanju** i produkciji znanja, drugi tekst o spisateljici **Jhumpa Lahiri** te treći o **Taran N. Khanu**.

Lora Tomaš (1981) je indologinja, prevoditeljica i urednica, autorica romana "Slani mirak".

Jamaica Kincaid Lora Tomaš svjetske putospisateljice Tema

Charlotte Eriksson: (Auto)portret umjetnice
Lora Tomaš

VJERAN KATUNARIĆ: Kultura je shvaćena kao veteran nacionalne povijesti koji država mora održavati

Šuvar i punk (I)
Rade Dragojević

Kalendar

prosinac 2022	
24	Natječaj za izbor tri nova dramska teksta: Shadow Pandemic/Hidden Voices/Sjene pandemije: Skriveni glasovi
24	Objavljen javni poziv za dodjelu Nagrade za dramsko djelo „Marin Dulić“ za 2022.
24	Otvorene natjeve za Paul Celan Fellowship Program 2023/24
24	Natječaj Goran za mlade pjesnike 2022.
24	Otvoren natječaj Hrvatska lijepa knjiga za 2022. godinu

Pretražite se na kalendar

Izdvojeno

TEMA
Taran N. Khan: Žena koja je prehodala Kabul
Lora Tomaš

KRITIKA POEZIJA
Muziciranje teksta
Andrijana Kos Lajzman

KRITIKA PROZA
Raditi, jesti, biti slobodan
Dunja Ilić

TEMA
ZASTO NE PIŠEM KRITIKU: Ispovijest propalog dilera
Beris Postnikov

OKO KNJIŽEVNOSTI
Pravila Igre
Alessandro Baricco

Programi

Emeritura
Zašto ne pišem kritiku
Jedan dan u životu

Najčitanije
RAZGOVOR
NENAD IVIĆ: Imaginacija nam govori što istina jest
Ana Gribac

TEMA
Charlotte Eriksson: (Auto)portret umjetnice
Lora Tomaš

RAZGOVOR
VJERAN KATUNARIĆ: Kultura je shvaćena kao veteran nacionalne povijesti koji država mora održavati
Goran Batina

KRITIKA POEZIJA
Ključ modernosti
Andrijana Kos Lajzman

KRITIKA PROZA
Na prijestolju sjedi sultan
Dragan Babić

Impressum | Politika zaštite privatnosti | Uvjeti korištenja | Kontakt